

Datum: Samstag den 10. September 2005

Zeitschrift: de Gelderlander

Wat is nou typisch Duits? Winnetou en Biene Maja?

Door onze correspondent WIERD DUK

KEULEN - Wat maakt iemand tot een typische Duitser? Het project Becoming German van Joanna Moar probeert een antwoord te vinden. Zij vroeg mensen naar hun jeugdherinneringen en maakte van de gegevens biografieën. Is Edmund Stoiber een echte Duitser? En Angela Merkel niet?

Ze trekt met een klaptafeltje en twee schoolstoeltjes door Duitse steden.

De Nieuw-Zeelandse, in Keulen wonende kunstenares Joanne Moar (34), ondervraagt op marktplaatsen in Kassel, Gütersloh of Iserlohn willekeurige voorbijgangers. Welke boeken lasen zij als kind, welke liedjes hoorden zij, naar welke tv-series keken ze, welke geuren herinneren ze zich, waar werden de zomervakanties doorgebracht?

Moar zoekt en graaft en stopt alle gegevens in een databank waarmee zij biografieën samenstelt. Duitse biografieën, die uiteindelijk een antwoord moeten geven op de vraag: 'Wie of wat is nou eigenlijk een Duitser?' De titel van haar project: 'Becoming German', Duitser worden.

Er zijn er tachtig miljoen in de Bondsrepubliek. Miljoenen van hen gaan op 18 september naar de stembus. Maar zelfs van elkaar weten Duitsers vaak maar weinig. De rivaliteit tussen de verschillende regio's is groot. En dat geldt ook voor de onderlinge verschillen.

De katholieke Beierse premier Edmund Stoiber maakte de kiezers in de voormalige DDR onlangs uit voor 'gefrustreerden'. Net zo hoor je Noord-Duitsers grappen maken over die rare Beieren met hun merkwaardige vilthoedjes en hun lachwekkende accent.

Moar woont al tien jaar in de Bondsrepubliek. Ze spreekt perfect Hoog-Duits, zelfs het begin van een accent is niet te horen. "Ik ben totaal geïntegreerd. En toch mag ik niet stemmen en moet ik elk jaar opnieuw een visum aanvragen."

Moar, wiens Nederlandse moeder ooit naar Nieuw-Zeeland emigreerde, begon zich vragen te stellen over haar identiteit. Van haar Nederlandse wortels heeft ze niets meegekregen. De familie van haar van oorsprong Schotse vader was al drie generaties in Nieuw Zeeland. Natuurlijk is zij Nieuw-Zeelandse, maar na zoveel jaren voelt ze zich ook 'Duits'. Echter, wanneer ze met haar Duitse vrienden praat, merkt ze dat de gedeelde ervaringen ophouden bij de jeugd.

Haar vriendinnen dweepten met Pierre Brice. Wie? Brice, de Franse acteur die Winnetou speelde, de onverschrokken indiaan in de extreem populaire (Duitse) Karl May-verfilmingen.

Zo kent ook iedere Duitser het Biene Maja-lied. En Moars vrienden herinneren zich hoe ze bij de Einschülung, de eerste schooldag, werden verwelkomd met in hun handen de reusachtige Schultüte, een kleurrijke puntzak vol cadeautjes: snoep, een etui, schoolschriften.

Voor Duitsers behoren deze vanzelfsprekende jeugdherinneringen tot het collectieve geheugen. "Die ervaring deel ik niet", beaamt Moar. "Ook veel andere liedjes, boeken en tv-programma's ken ik niet. Ik ben opgegroeid met Roald Dahl en Sjakie en de chocoladefabriek. Als ik daarover begin, kijken mijn Duitse vrienden me weer niet-begrijpend aan. Pas vanaf de jaren '80 komen onze herinneringen overeen, toen begonnen we naar

internationale popmuziek te luisteren."

Volgens Harald Welzer, professor aan de Universiteit Witten/Herdecke, wordt een nationale identiteit mede bepaald door gedeelde jeugdherinneringen. "Tot de identiteit van de burgers van de Bondsrepubliek behoort zeker ook Lassie (de beroemde tv-collie - red)", vertelde Welzer aan Die Welt.

Maar juist de breuken in de Duitse geschiedenis zoals de afrekening van de generatie van '68 met de 'foute' oorlogsgeneratie en het veertig jaar durende isolement van de burgers in het Oosten bepalen voor een deel individuele Duitse biografieën.

Zo heeft de Oost-Duitse, protestantse Angela Merkel (51), die na 18 september de eerste vrouwelijke bondskanselier kan worden, geheel andere jeugdherinneringen dan de mannen in haar partij, die voornamelijk uit West- en Zuid-Duitsland komen.

Merkel 'socialiseerde' in een stadje in de landelijke Uckermark, toen in de DDR de SED-staatspartij van Honecker de dienst uitmaakte. Dit essentiële biografische verschil zie je terug in de manier waarop Merkel en 'haar CDU/CSU-mannen' uit München en Frankfurt nog altijd niet aan elkaar kunnen wennen.

Het vooroordeel dat Duitsers zo gesloten zouden zijn, gaat volgens Joanne Moar niet op. "Als ze eenmaal praten, worden ze opvallend openhartig."

Dan blijkt ook hoe traumatisch Duitse biografieën kunnen zijn. "Ik sprak een man wiens opa een fanatieke nazi was. Die sloeg zijn vrouw. Ook anderen bekennen hele slechte herinneringen te hebben aan hun kinderjaren."

Ondanks Winnetou en Biene Maja lijkt zoiets als een 'typische Duitse jeugd' niet te bestaan, concludeert de kunstenaar. "Er zijn zoveel verschillende Duitsers. Ik sprak bijvoorbeeld met twee jongens van Turkse afkomst. Die beweerden dat ze geen 'Duitse jeugd' hadden gehad. 'Maar jullie zijn toch in Duitsland opgegroeid?', zei ik. 'Ja, maar met veel Turkse invloeden'. Waarop ik antwoordde: 'Nou, dan is juist dát jullie Duitse jeugd'."